

2000 år i Guds tjänst

Varje gång vi firar gudstjänst är vi delaktiga i en historia som sträcker sig tillbaka till det första århundradet efter Kristus. Så gamla är de äldsta delarna i vår nutida gudstjänst. Samtidigt har vi inslag i gudstjänsten som endast funnits med ett tiotal år. Nästan varje gudstjänst spänner på så sätt över inemot tvåtusen år.

En man vid namn Justinus beskrev omkring år 150 hur man firade mässan i den krets av kristna där han var en av de ledande. Justinus blev senare dödad för sin tros skull. Så här skrev Justinus:

"På den dag som är uppkallad efter solen samlas alla, både stads- och landsbygdsbor.

Apostlarnas hågkomster eller profeternas skrifter läses så länge tiden medger. Sedan, när uppläsaren slutat, håller föreståndaren (eller ledaren) ett tal, i vilket han manar och uppfordrar till efterföljd av denna goda undervisning. Därefter står vi alla upp tillsammans och ber. När vi avslutat bönen... bärs bröd och vin och vatten fram, och föreståndaren uppstämmer böner

och tacksägelse så mycket han förmår. Folket stämmer in med sitt "Amen". Det som tacksägelsen uttalats över delas ut till och tas emot av alla, och man sänder ut det till de frånvarande genom diakonerna. De besuttna ger frivilligt vad var och en vill av det de äger; det insamlade lämnas till föreståndaren, och han använder det till att hjälpa... de behövande."

I Justinus beskrivning finns den grundform efter vilken vi firar gudstjänst med nattvard (mässa) även i våra dagar. I den första kristna tiden hölls gudstjänsterna i hemmen, ofta sent efter mörkrets inbrott. Mötena hölls i hemlighet hos någon modig romare som omvänt sig till den kristna läran och deltagarna fick smyga sig till mötena. Risken att man skulle tillfångatas och dödas var mycket stor. Kristna förföljdes fram till 300-talet, innan kristendomen blev antagen som statsreligion i det romerska riket.

Att kristendomen erkändes i romarriket får vi nog tillskriva kejsar Konstantins mamma, kejsarinnan Helena. Hon omvändes till kristendomen och blev varmt troende. Kejsarens söner döptes tidigt i sina liv, men kejsar Konstantin själv lät inte

döpa sig förrän på sin dödsbädd, år 337.

När romarna antagit kristendomen som statsreligion uppstod behovet av särskilda hus att samlas i. Så uppkom de första samlingshusen, som senare benämndes kyrkor, ett ord som från början avsåg församlingen, (ekkesia) men sedan kom att stå även för byggnaden.

Inledning

Under århundradenas lopp har det tillfogats delar i början av gudstjänsten.

Efter ingångspsalmen följer Syndabekännelsen och avlösningen (förlåtelsen). Inledningen är ett sätt att förbereda sig för mässan.

Via Kyrie ("Herre förbarma dig", som sjungs sittande), och Gloria ("Ära vare Gud i höjden", som sjungs stående) leds gudstjänsten fram till Ordets gudstjänst, d v s läsningarna och predikan.

Ordet

Från den allra första kristna tiden har vi kvar seden att läsa ur bibeln. Numera läser vi tre texter varje söndag. Den första från Gamla testamentet, den andra vanligtvis från något av Paulus brev (det är den som kallas

episteltext). Den tredje texten är hämtad ur ett av Evangelierna.

Före evangelieläsningen sjungs en psalm som kallas Gradualpsalm. Gradus = trappsteg, d v s psalmen visar på att nu kommer man till en höjdpunkt i gudstjänsten.

Trosbekännelsen lästes tidigare alltid direkt efter Evangeliet. Nuförtiden kommer den för det mesta efter predikan. Den apostoliska trosbekännelse vi oftast läser i svenska kyrkan är från 300-talet efter Kristi födelse.

Den är ett exempel på hur de gamla texterna fungerar även i vår tid. Prästens predikan motsvarar det tal som omtalas i Justinus beskrivning av de första gudstjänsterna, där ledaren "manar och uppfordrar till efterföljd av denna goda undervisning".

Prästens uppgift är nu, som i alla tider, att få evangeliet att bli levande text, som i bästa fall kan ge oss människor ledning i våra livsfrågor.

Efter predikan följer trosbekännelsen, ev. meddelanden, och sedan en psalm. Oftast tas kollekten upp då. Att ge kollekt är också en vana sedan den allra första kristna tiden. Då bar var och en fram till altaret vad den kunde avvara. Gåvorna delades sedan ut bland de fattiga. Det var en viktig gest av medmänsklighet bland de första kristna.

Förbönen

En av kyrkans stora uppgifter i alla tider har varit att vara förebedjare för dem som av olika anledningar behöver vår förbön. I samband med förbönen kan enskilda människors önskan om bön läsas upp anonymt, och på så sätt tas med i församlingens bön.

Att på så sätt bli föremål för många medmänniskors goda tankar är en stor tröst och hjälp.

Måltiden

Med offertoriepsalmen (tillredelsepsalmen) inleds den del av mässan som kallas måltiden.

Under psalmen gör prästen i ordning nattvardsbordet: dukar altaret med en särskild duk "corporalet", håller upp vin (och eventuellt vatten), lägger upp oblaterna på det lilla fatet "patenen" och tar fram torkduk till bågaren med vin, "kalken".

Efter tillredelsepsalmen följer ett avsnitt som bland annat innefattar bönen över brödet och vinet (nattvardsgåvorna). I en del av bönen använder vi samma ord som Jesus själv använde när han instiftade nattvarden på torsdagen, kvällen innan han korsfästes. Då åt han en måltid med sina lärjungar med bröd och vin. Han delade brödet och sade samma ord som prästerna säger än i dag: "Tag och ät, detta är min kropp som blir utgiven för er. Så ofta ni äter av det, gör det till min åminnelse."

Nattvardsbönen avslutas med det som kallas Herrens bön, d v s "Fader vår". Bönen kallas Herrens bön därför att Jesus själv lärde sina lärjungar den. När Jesus sedan var borta bad de bönen vid sina möten. "Fader vår" tillhör alltså det verkligt gamla traditionsstoffet i vår gudstjänst.

Pax (Herrens frid). I vissa kyrkor hälsar bänkgrannarna varandra med en kindkyss eller en handtryckning när prästen säger "Herrens frid vare med er". Det är ännu en påminnelse om den allra första kristna tiden då det var viktigt att visa att "alla kristna hör ihop". (En annan förklaring är att den som gick till nattvard först skulle vara försonad med sina ovänner.)

Efter att man sjungit bönen "O Guds lamm" är det så dags att gå fram och ta emot brödet och

vinet. I den urgamla nattvardstraditionen finns flera nutida inslag. Förr fick bara de ta emot nattvarden som var konfirmerade

Det är en bestämmelse som inte gäller längre. Alla döpta är välkomna till nattvardsbordet.

Barn kan komma med en förälder, eller annan vuxen, så snart de förstår vad nattvarden innebär. Nattvarden avslutas med att prästen dukar av bordet. Därpå följer tackbön.

Avslutningen

Den avslutande delen av gudstjänsten har i alla tider varit kort. I äldsta tid bestod den av en tackbön och några slutord. Under historiens gång har det blivit sed att avsluta med välsignelsen, en slutpsalm och ett postludium, d v s avslutningsmusik.

Det jag har beskrivit är en traditionell form av nattvardsgudstjänst. Under senare år har det pågått ett intensivt arbete med att hitta andra former att fira mässan (se sidan 2).

Även dessa nyskrivna mässor följer dock den grundform som Justinus beskrev.

Vilka nya mässor som är av bestående värde kommer tiden att utvisa. Vad vi kan säga idag är att den grundform för mässans firande som de första kristna skapade har visat sig fungera i nära tvåtusen år och även hålla för senare tiders önskemål och behov.

Louise Lindgren, präst
i Österhaninge församling
under åren 2001-2006